

Бранислав Милосављевић

СТЕВАН ВУКОСАВЉЕВИЋ

Комунистичка партија Југославије и Ваљевски народно-ослободилачки партизански одред изгубили су из својих борбених редова Стевана-Стевицу Вукосављевића, обућарског радника, једног из плејаде револуционара, који су регрутовани кроз тешку и сурову борбу предратног радничког покрета. Борца Ваљевског партизанског одреда, илегалног партијског радника, који се у току револуције, по функцијама и спровођењу најодговорнијих задатака, налазио на најистуренијим положајима и као војник Партије беспрекорно извршавао све постављене задатке.

Рођен је 2. јула 1910. године у сиромашкој сеоској породици, у селу Дрљаче, општина Петриња, где је и завршио основну школу. После завршене школе отишао је на изучавање обућарског заната, преко „Привредника“, који је завршио у Београду.

За време шегртовања осетио је на својој кожи експлоатацију радника а највише неограничено радно време шегрта, које је провођено у домаћинству мајстора, на многим кућним пословима и у радионици за обућарским панклом. У њој је увек први долазио а последњи, после завршених многих обавеза, одлазио.

Време за одмор и разоноду било је мало. Често је размишљао о селу, кући, породици и друговима које је оставио и са којима је провео безбрижне дане дечаштва. Размишљао је и о тешком шегртском животу. Иако је био физички слаб, све је савлађивао. Занат је изучио добро, тако да је, као млади обућарски калфа, припадао бољим радницима. Занат је све више усавршавао и специјализирао се за израду женских ципела (плутарица), гојзерница и рам шивених мушких ципела. Мада су обућарске зараде биле мале, Стева је понекад одвајао и слао нешто новца родитељима, јер су приходи од имања били недовољни да се још шесторо браће и сестара, који су остали у селу, исхране и најскромније одену.

Веома млад се укључио у раднички покрет Београда. Припада групи напредне радничке омладине. Долази на радничке и синдикалне састанке, приредбе, иде на излете, слуша говорнике на скуповима, чита напредну литературу, тако да се врло рано политички и идејно опредељује. Налази се међу најактивнијим младим радницима. Убрзо бива запажен и примљен у редове СКОЈ-а.

Највише је одлазио у дом Синдиката, састајао се и упознавао са радницима разноврсних занимања, које је свакодневно зближавала и јачала заједничка борба, за остварење својих права и циљева. У синдикату је добио прве задатке, да обилази обућарске шегрте у радионицама, скреће пажњу мајсторима на њихово радно време и води што потпунију бригу о овом делу радничког подмлатка. Стеван разговара са њима, доводи их у синдикални дом и упознаје их са борбом радничке класе.

Тако у Београду започиње политичка активност каснијег револуционара, где је провео преко једне деценије. Иако под веома тешким условима експлоатације и угњетавања радника борба радничке класе сваким даном постаје све жешћа. Кроз штрајкове, демонстрације и друге акције Вукосављевић раме уз раме са осталим радницима Београда учествује у многим сукобима са припадницима режима борећи се за остварење радничких права. Препрека у извршењу задатака за њега није било, каллио се и челичио у бескомпромисног борца. Био је чврстог карактера. Посебно добар и омиљен друг. Увек је хтео више да учини другом, захваљујући чему је био посебно цењен и поштован од другова. Волео је песму, коју је често започињао за обућарским панклом уз откуцаје чекића.

Револуционарни покрет у Ваљеву растао је из године у годину, а пред рат био је све масовнији и снажнији, бележећи многе политичке победе. Године 1938. у Ваљево је дошао Стеван Вукосављевић, члан КПЈ од 1938. године а дотле је био кандидат партије, тако да је са чланством у СКОЈ-у имао већ једну деценију револуционарног искуства.

При доласку, запослио се и радио код Глиће Буковића, чија је обућарска радионица по саставу радника и шегрта представљала политичку и идејну снагу не само за кожарце него и друге раднике. У радионици су радили познати политички радници Обрен Николић, Миљко Николић, Филип Кљајић, секретар окружног комитета Партије Ваљева и други. У народноослободилачку борбу из радионице је 1941. године отишло девет радника.

После краће паузе, нашли су се у Ваљеву у обућарској радионици Степа и Фића Кљајић стари другови, како по занату, тако још више по идејним схватањима и заједничким учешћем у многим акцијама, које су водили за остварење својих права радници Београда.

Стечено искуство у борби против буржоазије, Стево преноси и практично спроводи кроз рад и акције уједињених радничких синдиката ради на њиховом организационом јачању бојећи се да са Партијом буду најјача снага и борбени одред радника. Одмах се укључује у „Абрашевић” где пева у хору а као члан управе један је од најактивнијих ФК „Будућност”. Ради на организовању првомајских прослава да би оне биле што масовније и свечаније и да Црвени мај — Празник рада представља борбени зов радника, да из сваког маја радници излазе збијенији и снажнији, бележећи победу за победом.

Стеван Вукосављевић

Стева се налази у свим демонстрацијама и акцијама које покрећа партија. Један је од организатора штрајка обућарских радника организованог 1940. године, који је по учешћу радника и шегрта био најмасовнији и кроз који је испољена политичка снага и потпуна спремност овог најборбенијег дела кожараца за остварење радничких права. Ово је била година добијене политичке битке испољене у штрајковима демонстрацијама и прославама Првог маја.

После овог Стева ради на формирању обућарске задруге, која је отворена у улици Кнеза Милоша број 28 (сад продавнице пољопривредне задруге Каменница). Задруга је по саставу, а посебно као обућарска радioniца, пред рат и за време окупације представљала пункт Народноослободилачког покрета у којој су одржани многи састанци. Она је била састајалиште илегалца, веза за доношење и одношење одеће, обуће, и другог материјала за Ваљевски народноослободилачки партизански одред. Иако су чланови ове задруге чест: о затварани и одвођени на Бањицу и друге логоре, обнављана је новим радницима који су је одржали све до ослобођења, када је претворена у централну радионицу при Команди Подручја.

Упоредо са спровођењем партијских и синдикалних задатака Стево ради на идејном уздизању, читајући и прорађујући књиге и поједине материјале. Често је на излетима са радницима у околним селима Ваљева, које користи за ступање у контакт са сељацима и вођења разговора са њима. У сталном је контакту са младим радницима и шегртима које укључује у спортску и културну активност и друге акције.

Личним примером у свим акцијама и спровођењу задатака, показивао је какав мора да буде комуниста. Борно се за изграђивање високог моралног лика комунисте. Тако се у предвечерју устанка налазио у авангардном делу ваљевског пролетаријата, у оних 46 чланова КПЈ, колико је тада Ваљево имало. Као члан Партије био је у саставу четврте градске партијске организације Ваљева.

Припреме за устанак за Стеву су почеле међу првим устаницима. По задатку партије, ради на прикупљању и обезбеђењу оружја и санитетског материјала на стварању пунктова у граду и селима, затим на обезбеђењу веза са провереним илегалним радницима и сарадницима народноослободилачког покрета, како би на тај начин постојала јака и непрекидна веза између Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда и позадине.

Када је устанак почео, Степа ради на омасовљењу Колубарског батаљона, агитујући код радника да масовно крећу у партизане. Задатке постављене извршава беспрекорно и без предаха. Скоро свакодневно и поред јаким немачким стража, према већ уходаним везама пребацује појединачно или мање групе у партизане.

Поред спровођења многих акција и задатака у позадини, један од изузетно важних за штаб Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда био је организовање и прикупљање података о немачким оружаним снагама, њиховом кретању, утврђењима, митраљеским гнездима, упориштима, становима Немаца њиховом повезивању и одлажењу код њихових већ офираних сарадника. Овом акцијом руководио је Љубомир Петровић „Мишеј“ који је прикупљене извештаје и податке од појединаца из пет реона, на колико је тада град био подељен, обрађивао и предавао Стевану Вукосављевићу, обућарском раднику који их је носио и предавао у већини случајева у Клинце некад и два пута у току дана.

После извршених многих задатака крајем августа 1941. године Стево је отишао у партизане, али на начин како то иду револуционари, који полазе у последњу и одлучну битку против окупатора и домаћих издајника до коначне победе, не жалећи и свој живот за слободу.

Кренуо је са целом породицом женом Александром-Леком пензионисаном радницом Елинда и двогодишњом ћерком Радмилом-Радом сада Милутиновић који ради у Србијанци. Уз пут је Степа ћерку носио на рамену тепајући познатом узречицом лале и певајући песме исте оне када ју је некад кући успављивао, или се играо са њом. У току дана после свраћања у Петницу и Клинце дошли су у Рајковић код Сретена Спасојевића, чија је кућа у четворогодишњој борби представљала најсигурнију базу у коју су свраћали многи војно-политички руководиоци,

и која је била стална веза за курире и друге одговорне личности народноослободилачке борбе. При доласку, у дворишту Спасојевића био је и Милош Мишић који је малу Раду узео у руке узјахао белог коња и са њом направио два до три круга. Рада је остављена код Спасојевића на чување.

После краћег задржавања у Рајковићу, Александра-Лека је одређена у састав партизанске болнице и отишла за Бачевце а Стева је по задатку пребачен у Белановицу. Био је на дужности комесара за исхрану. Касније је пребачен на релацију Бачевци — Букови — Ражана које су терене браниле партизанске јединице учествујући у даноноћним борбама, недозвољавајући пробијање непријатеља према територији Ужичке републике.

Децембра 1941. године Стева је повучен из одреда у Ваљево на илегални рад, где је одмах почео да ради у обућарској задрузи. Добио је један од најодговорнијих задатака да у изузетно тешким ратним условима организује илегални рад који ће имати сталну везу између одреда и позадине и покренути све напредне снаге у борбу против окупатора и домаћих издајника.

Овакве задатке КПЈ је давала само оним који су били проверени у многим борбама предратног и ратног периода. Један од главних задатака чланова КПЈ, који су били у граду, био је да се окупе све напредне снаге и симпатизери народноослободилачког покрета и да се кроз акције и активност поврати углед, јачина и снага деловања партије, која је покретач и организатор свих политичких акција у граду и селима. Тако је у новоформираном месном комитету Партије 18. II 1942. године изабран и Стеван Вукосављевић, који кроз рад и спровођење задатака, иако под веома тешким условима успоставља сталну везу између војних и политичких руководства терена и града.

Стева је био личност посебно тихе природе, али изузетно снажљив, веома је брзо успостављао однос и контакт са људима али их је и проверавао у извршењу задатака. Присебност и смелост и у најтежим моментима, омогућавале су му да са посебном лакоћом изврши оне задатке, који су само искусни партизански обавештајци спроводили. Зато су му од војног и политичког руководства и давани најодговорнији и најповерљивији задаци.

Стева је знао места за састајање, склопишта, људства и оружја која су само изузетним личностима народноослободилачке борбе била поверена. Често је одлазио на терен у села и састајао се са политичким руководиоцима, односно санитарски материјал, лекове, умножене радио вести које добијао од Душана Андрића — Солида, који је био један од посебних активних илегалних партијских радника.

Одлуком Окружног комитета партије августа 1942. године формирано је мобилно повереништво при Окружном комитету партије у чији је састав именован и Стеван Вукосављевић. Задатак повереништва био је да ради на формирању партизанског

одреда. У овој акцији на припремању људства за одред и другог материјала Степа ступа у контакт са сарадницима народноослободилачког покрета а посебно са радницима „Вистада“ припремајући их за одлазак у одред.

Септембра 1942. године код куће Гвоздена Дамњановића — Чаруге у Пријездићу ископано је веће склониште у којем су прикупљани како људи тако и оружје за одред. У ово склониште доведена је група другова из Ваљева које је према договору извео из града Стеван Вукосављевић и довео на одређено место. Тако је, поред свих тешкоћа, 20. IX 1942. године у шуми званој „Пиљевина“ у Пријездићу, формиран одред „Жикица Јовановић — Шпанац“.

Борци одреда извели су успешну акцију у Рајковићу 26. IX 1942. године нападајући добровољачку посаду и наносећи им тешке губитке у људству, запленивши доста оружја. У овој борби учествовао је и Степа који је дошао кући у пет часова ујутро и донео вест о успешно изведеној првој акцији новог партизанског одреда. После овог уследио је долазак целог добровољачког одреда који је саслушавао сељаке из Крчмара, Брежђа, и Рајковића уз велико батинање. Драгутин Лукић „Чвора“ из Крчмара том приликом је љотићевцима рекао да му је писма и везе са партизанима давао Стеван Вукосављевић, обућар из Ваљева.

Ноћу између 13/14 октобра 1942. године у 12.00 часова су ухапсили Стеву Вукосављевића, члана месног комитета партије и војно мобилног повереништва Окружног комитета партије. Вукосављевић је у предстојништву полиције саслушаван све до три часа ујутру, а како је био врло упоран при давању исказа, покушавајући на све могуће начине да истрагу скрене са правог пута, то је заморно и себе и следнике. Затим је Стеван стављен у посебну ћелију с тим да се сутрадан 14. овог месеца настави вођење истраге.

Окружни начелник у свом извештају за месец октобар поводом овог између осталог каже:

„ . . . Стеван Вукосављевић комунистичку организацију није издао . . . 14 октобра нађен је у ћелији обешен . . . ”

На саслушању у полицији непријатељ је знао да пред собом има предратног прекаљеног комунисту, па је према Стевану применио најјаче методе мучења у циљу признања. И поред свега, Стеван није поклекнуо. И пред најтежим тешкоћама и великим искушењима, био је чвршћи и јачи од челика, јер је био каљен у непрекидној борби коју је водила комунистичка партија Југославије. Партија је у Стевана има неограничено поверење, зато се може с пуним правом рећи да је Стеван Вукосављевић, обућарски радник пао у револуцији као војник партије.

На вест о смрти, његовој ћерци Ради баба је у косу привезала црвену машну, као симболичан знак да ће Стеваново велико револуционарно дело увек трајати.

После ослобођења Прва обућарска задруга и фудбалски клуб формиран при задрузи носили су име „Стеван Вукосављевић” али су пре десет и више година расформирани.

Тако су предратни и ратни чланови Комунистичке партије Југославије, давали свој живот за победу и слободу народа, остајући увек понос и узор млађим генерацијама као што ће то остати у сталном сећању Стеван Вукосављевић онима који су га познавали.